

prevenim dro

Butlletí semestral d'informació sobre **prevenció de drogodependències a Catalunya**

Número 7 - primer semestre 2003

En aquest número...

Editorial

2

A propòsit de l'aprovació del "Plan Nacional de Prevenció del Tabaquisme".

Cop d'ull a la recerca

2

Comentari d'un estudi que, mirant d'avaluar l'efectivitat de diferents procediments d'administració d'un programa de prevenció familiar, troba efectes contrapreventius associats al fet d'agrupar adolescents amb problemes de conducta per aplicar el programa.

Materials

3

"Alter ego" – per ajudar a aplicar els programes "Protego" i "Moneo".

"Ètica etílica" – alcohol i reducció de riscos (fulletó).

"No deixis que l'alcohol et condueixi" – alcohol i conducció.

En pràctica

4

Recomanacions a l'hora de dissenyar programes de prevenció d'oci alternatiu, a propòsit de la publicació d'una guia per a l'avaluació d'aquesta mena de programes.

L'opinió

4

Julián Vicente, expert del Departament d'Epidemiologia de l'Observatori Europeu de les Drogues i les Toxicomanies, ens parla sobre les enquestes de consum de drogues i sobre les mesures que poden millorar-ne la seva utilitat i qualitat.

Finestra oberta

5

Descripció del programa *Max a escena*, una proposta d'utilització del teatre com a eina preventiva, que va néixer fa cinc anys a Lleida, fruit d'un procés per cercar estratègies atractives i engrescadores per treballar en el context de l'educació formal.

Navegant

5

Comentaris i suggeriments per navegar per la plataforma de serveis telemàtics del Departament de Benestar i Família, adreçada als professionals del camp social.

En poques paraules

6

Comentaris i notícies breus, d'aquí i d'arreu, sobre temes d'interès diversos relacionats amb les drogodependències.

El calaix

6

Comentari d'un estudi sobre la qualitat de vida dels usuaris dels programes de metadona, que inicia una sèrie de documents de suport editats pel Departament de Benestar i Família.

prevenim.dro és un programa de l'associació:

amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Benestar i Família
Institut Català d'Assistència i Serveis Socials

i la col·laboració de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Sanitat i Seguretat Social
Direcció General de Drogodependències i Sida

El passat mes de gener, el Consell Interterritorial del Sistema Nacional de Salut —presidit per la ministra de Sanitat i integrat pels consellers de salut de les comunitats autònomes— va aprovar el Pla Nacional de Prevenció del Tabaquisme per al període 2003-2007. Aquest nou pla neix amb l'objectiu d'aconseguir harmonitzar les diferents administracions per afrontar globalment el control i la prevenció del tabaquisme, i planteja la necessitat de disminuir la prevalença del tabaquisme, protegir la salut de la població davant l'aire contaminat per fum de tabac, i afavorir la coordinació i la participació social i institucional.

Des d'aquest butlletí, ens hem referit repetidament a la importància de prevenir el tabaquisme, primera causa evitable de malaltia i mort prematura als països desenvolupats. Per això, pensem que els professionals de la prevenció hem de felicitar-nos que s'hagi aprovat aquest pla, i desitgem que l'interès general que proven de defensar els programes de prevenció aconseguixi prevaler per sobre dels interessos particulars de la indústria tabaquera i —per què no dir-ho— també de la indústria farmacèutica, que sovint sembla que centra la política antitabàquica en el tractament farmacològic del tabaquisme.

Cop d'ull a la recerca

Agrupar els adolescents amb problemes de conducta: una estratègia arriscada

Molts programes de prevenció s'adrecen a adolescents amb problemes de conducta o altres comportaments de risc, i sovint inclouen entre els seus continguts l'entrenament en assertivitat i altres habilitats socials.

En un estudi dissenyat per avaluar l'efectivitat de diferents procediments per administrar el programa *Adolescent Transition Program (ATP)*, Dishion, Cord i Poulin (1999), van distribuir aleatòriament 119 adolescents en situació de risc i les seves famílies en 4 condicions experimentals: a) intervenció només sobre els familiars, b) intervenció només sobre els adolescents, c) intervenció sobre els adolescents i les seves famílies, i d) un grup de control al qual només se li va facilitar material audiovisual.

Els autors esperaven que la intervenció sobre els adolescents i les seves famílies seria la que obtindria un benefici superior, i efectivament, en finalitzar el programa, van observar efectes beneficiosos en tots els grups experimentals comparats amb el grup control: millora significativa dels nivells d'informació, reducció d'interaccions familiars negatives, i millora dels informes dels pares sobre el comportament dels seus fills.

El seguiment posterior dels adolescents va mostrar, però, una evolució inesperada: tres mesos després d'iniciar-se la intervenció, els subjectes que havien participat en algun dels dos grups que havien inclòs una intervenció directa sobre els

adolescents mostraven uns nivells d'ús de tabac i de problemes de conducta superiors als enregistrats en el grup control. Aquests efectes adversos es van continuar observant durant un període de tres anys.

Com es poden explicar aquests efectes contrapreventius? Els investigadors van observar que els adolescents que a l'inici de l'estudi tenien un comportament més problemàtic també van ser els que van experimentar més efectes adversos. Alho-

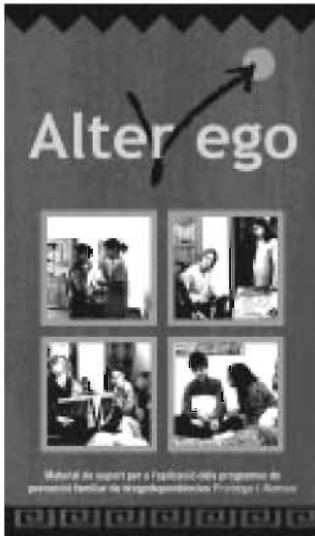
ra, aquests adolescents també eren els que havien captat més l'atenció de tot el grup durant les sessions d'entrenament en habilitats socials del programa, de manera que és probable que el grup hagués actuat com a reforç de les conductes inadequades,

en comptes de facilitar l'adquisició d'habilitats socials.

Els resultats d'aquest estudi suggereixen que agrupar adolescents en situació de risc per aplicar programes de prevenció podria tenir efectes negatius, atès que aquests individus tendeixen a reforçar (amb la seva atenció, amb rialles o amb comentaris favorables) les conductes inadequades dels altres membres del grup, com s'ha observat en nombrosos treballs. Tot i que calen nous estudis que confirmin aquestes observacions, és evident que qualsevol intervenció sobre el comportament pot tenir efectes contraris als esperats, els quals, sense una avaluació acurada, poden passar desapercebuts.

(...) agrupar adolescents en situació de risc per desenvolupar programes de prevenció podria tenir uns efectes negatius...

Per continuar llegint: Dishion TJ, McCord J, Poulin F (1999) «When Intervencions Harm. Peer Groups and Problem Behavior», *American Psychologist*. 54(9):755-764.

Alter ego

Material desenvolupat per PDS, Promoció i Desenvolupament Social, amb el suport del l'ICASS, per facilitar o complementar l'aplicació dels programes de prevenció familiar *Protego* i *Moneo* (veieu els butlletins 2 i 6). El primer, busca millorar les habilitats educatives dels pares de fills amb problemes de conducta o que pertanyen a famílies en risc, mentre que *Moneo* s'adreça als pares amb fills de 9 a 13 anys, de la població general.

Alter ego consta d'un vídeo de 25 minuts i d'una guia de 8 pàgines amb orientacions per utilitzar-lo. El vídeo planteja tres situacions que fan referència a qüestions com ara, la comunicació familiar, l'establiment de normes o la supervisió de la conducta, les quals poden servir com a punt de partida per treballar diferents habilitats durant l'aplicació de *Protego* i *Moneo*. Dins d'aquest marc es suggereix utilitzar *Alter ego* com a complement de les activitats d'assaig de conducta i/o en sessions de seguiment o de reforç.

Adicionalment, pot servir per il·lustrar determinats continguts en conferències o tallers adreçats a pares i mares.

Més informació: PDS, Promoció i Desenvolupament Social. Telèfon: 934 307 170

Ètica etílica

Fulletó informatiu sobre l'alcohol i els riscos del seu consum elaborat per l'Associació Benestar i Desenvolupament, amb finançament i/o col·laboració de diverses administracions d'àmbit estatal, autonòmic i local. Destinat a ser distribuït entre els joves de 16 a 25 anys, essencialment a discoteques i altres espais d'oci nocturn on intervé el col·lectiu Energy Control, consta de 20 pàgines editades a tres tintes i il·lustrades d'una manera abundosa i original.

Els seus textos, en castellà, tracten de la planificació de la conducta, de consells per "beure millor", de les conseqüències de l'abús i dels seus efectes sobre la sexualitat, les relacions socials i la conducció. També orienten sobre què cal fer en situacions d'intoxicació aguda. En síntesi, un material per ajudar a reduir els riscos associats al consum d'alcohol: sensibilitzant els joves sobre les conseqüències que poden comportar determinades actituds, suggerint conductes adequades en situacions d'abús i promovent canvis en la retolació social positiva de les begudes alcohòliques.

Més informació: ABD, Associació Benestar i Desenvolupament. Telèfon: 932 890 530

No deixis que l'alcohol et condueixi

Postal i sotagot elaborats pel Consell Comarcal del Pla d'Urgell amb el suport de la Secretaria General de Joventut, que formen part d'una campanya de sensibilització sobre els riscos que comporta conduir sota els efectes de l'alcohol, que porta el mateix nom. Ambdós materials tenen un format equivalent: impressió a quatre tintes i per les dues cares, una il·lustració acompanyada del lema de la campanya a l'anvers, i uns continguts informatius en forma de taules, al revers.

Una de les taules, comuna als dos materials, fa referència a les conductes que convé adoptar en funció del nivell d'alcoholèmia assolit. Una altra taula, present només a la postal, informa sobre la quantitat de beguda (cervesa, vi o whisky) que pot fer que una persona assoleixi la taxa legal màxima d'alcoholèmia per conduir. Alhora, aquesta informació es presenta diferenciada en funció del gènere. En síntesi, un material per estimular la reflexió sobre les actituds individuals davant l'alcohol, en una comarca que els caps de setmana esdevé una de les zones d'oci nocturn més concorregudes pels joves de les terres de Lleida.

Més informació: Consell Comarcal del Pla d'Urgell. Pla de Prevenció de Drogodependències. Telèfon: 973 711 313

En pràctica

L'oci com a àmbit d'intervenció preventiva

D'un temps ençà, han proliferat molt una mena d'iniciatives preventives que es basen en posar a disposició dels joves un ventall molt divers d'activitats d'oci per als períodes festius (ex.: les nits dels caps de setmana), com a alternativa a l'oci comercial associat a l'ús de drogues (bars, discoteques, etc.). Es coneixen com a **programes d'oci alternatiu**, i la visibilitat i facilitat de comprensió dels seus arguments, fan que tinguin una molt bona acceptació política, malgrat que el seu rigor escàs desperti recels, si més no, en una part dels professionals de la prevenció.

Recentment, s'ha publicat una guia per a l'avaluació d'aquesta mena de programes, on s'afirma que el seu potencial preventiu va més enllà de la generació d'alternatives d'oci o de la substitució de certes activitats per altres que no comportin riscos, per fer de l'oci un espai més des del qual desenvolupar altres estratègies preventives. En el pla tècnic, només hi ha indicis que recolzin el desenvolupament de programes d'oci alternatiu com a estratègia preventiva. No obstant això, els estudis que s'han fet permeten formular algunes recomanacions:

- Oferir activitats que, a més d'adequades, sigui atractives i divertides per a la població diana. Altrament, no s'aconseguirà la seva participació. Una manera d'intentar-ho

passa per implicar els destinataris en la seva planificació, desenvolupament i realització.

- Incorporar elements de desenvolupament d'habilitats en els programes, de manera que les activitats merament recreatives siguin la porta d'entrada per poder treballar altres coses.
- Combinar l'oferta d'activitats d'oci alternatiu amb altres estratègies, com ara les ambientals (per reduir la disponibilitat de drogues), per configurar així, un pla de prevenció més ampli.
- Planificar, en la mesura que això sigui possible, intervencions amb un nombre elevat d'hores d'ocupació en el programa, a més d'altres serveis relacionats.

Aquests programes poden facilitar arribar a joves d'alt risc (poc receptius als programes escolars) i obrir així la porta a possibles intervencions més estructurades. De fet, sembla que són més efectius amb joves mancats d'una supervisió adulta adequada i/o amb poques oportunitats per desenvolupar habilitats per evitar problemes de conducta. En alguns aspectes, però, això es contradiu amb altres estudis, com ara el que es comenta a la secció de recerca d'aquest mateix butlletí, i apunta, un cop més, a la necessitat de nous estudis per avançar cap a una prevenció més rigorosa, més efectiva i sense efectes no desitjats.

Per saber-ne més: Fernández JR, Secades R (coords.) *Guia de referencia para la evaluación de programas de prevención de ocio alternativo*. COP / DGPND. Madrid, 2003 (Us la podeu baixar de <http://www.mir.es/pnd/>).

L'opinió

Julián Vicente *Julián Vicente és metge, i des de fa anys treballa al Departament d'Epidemiologia de l'Observatori Europeu de les Drogues i les Toxicomanies (OEDT) amb seu a Lisboa. En aquestes línies, ens ofereix la seva opinió sobre les enquestes de consum de drogues i sobre les mesures que poden millorar-ne la utilitat i la qualitat*

Les enquestes representatives són un mètode imprescindible per estudiar la prevalença, la incidència i els patrons d'ús de substàncies psicoactives entre la població — general i escolar—, com també per conèixer les característiques dels usuaris i els possibles factors de risc i de protecció, incloent les percepcions del risc. Les enquestes també permeten conèixer altres problemes socials o de salut i estudiar la seva possible associació amb l'ús de substàncies. No obstant això, l'ús d'enquestes comporta dificultats en el cas de les drogues de consum més marginal, com ara l'heroïna, si bé aquesta mena de consums no són habituals en l'edat escolar.

La informació que proporcionen aquests estudis té un valor especial per al disseny, el seguiment i l'avaluació dels processos i dels resultats dels programes de prevenció comunitària i escolar. Ara bé, no totes les enquestes justifiquen el seu cost econòmic ni permeten assolir tots els objectius que hem esmentat. És essencial assegurar-ne la qualitat, la comparabilitat i —sempre que sigui

possible— la continuïtat en forma de sèries. La qualitat implica: seleccionar mostres suficients, obtingudes amb mètodes rigorosos que permetin arribar a conclusions fiables; utilitzar qüestionaris validats, i fer una bona recollida de dades. La comparabilitat geogràfica i temporal és essencial perquè les diferències que observem siguin fiables i interpretables i contribueixin a saber, per exemple, si la incidència està augmentant o disminuint en un determinat país, o si hi ha una incidència diferent en àrees on s'ha aplicat un programa i en àrees en què no.

L'OEDT ha contribuït a la comparabilitat de les enquestes domiciliàries amb el desenvolupament d'un *conjunt mínim d'ítems* (Qüestionari Model Europeu), que poden incloure's en qüestionaris més complexos. Alhora, ha proposat unes recomanacions metodològiques bàsiques (http://www.emcdda.org/situation/themes/drug_use_general_population.shtml). Un altre projecte europeu, l'ESPAD, coordina la realització d'enquestes escolars amb metodologies comparables a nombrosos països europeus.

És essencial assegurar-ne la qualitat, la comparabilitat i —sempre que sigui possible— la continuïtat en forma de series.

Max a escena

Max a escena és una proposta d'utilització del teatre com a eina preventiva, que va néixer fa cinc anys a Lleida, fruit d'un procés per cercar estratègies atractives i engrescadores per treballar en el context de l'educació formal. El seu eix és una obra teatral, "Max", dissenyada específicament per propiciar la realització d'activitats preventives a l'aula. El programa s'adreça d'una manera preferent als alumnes de 3r d'ESO, amb l'objectiu de promoure entre els joves de 13 a 15 anys, la reflexió i la presa de consciència sobre el consum de drogues i els riscos que comporta.

L'aplicació de *Max a escena* requereix la col·laboració de diferents sectors, i inclou diferents components: 1. Jornades de formació per al professorat dels IES de la ciutat, a l'inici de cada curs. 2. Treball dels professors amb els alumnes. Per facilitar-los la tasca disposen d'una guia didàctica específica del programa, a més del suport dels tècnics de l'equip municipal de prevenció, principalment abans i després de la representació teatral. 3. Representacions per als joves (a cadascuna hi assisteixen alumnes de varis centres) i, 4. Representació de l'obra per als pares (l'última de cada curs), seguida d'un debat.

Les representacions de "Max" es duen a terme al Teatre Municipal de l'Excorxador, a càrrec de la companyia de l'Aula Municipal de Teatre. Els actors són molt joves, i bona part d'ells van iniciar-se en aquest art als tallers de teatre dels IES. A l'obra, una sèrie d'escenes de la vida quotidiana d'un grup de joves serveixen per plantejar diferents interrogants i dilemes relacionats amb les drogues i amb la sexualitat, que resten oberts per a ser treballats posteriorment a l'aula.

L'avaluació es fa mitjançant qüestionaris i sessions de valoració amb els professors. Al llarg dels 5 anys d'aplicació del programa hi ha participat el 93% dels centres públics i concertats de la ciutat, amb un total de 7.152 alumnes, 329 professors i 622 pares. Pel que fa a les opinions dels alumnes, més del 70% afirmen que el programa els ha ajudat a identificar els riscos que comporta consumir drogues, a formar-se una opinió pròpia sobre el tema, a imposar-se límits i a no deixar-se influenciar pels companys per consumir-ne. Alhora, el 86% dels professors consideren que propicia la reflexió sobre el consum de drogues i les seves conseqüències. Pel que fa al temps de treball a l'aula, el 41% dels centres hi dediquen més de tres sessions. A més, alguns d'ells han creat noves dinàmiques, com ara la confecció de murals o de pàgines web.

Més informació: Ajuntament de Lleida. Àrea de Prevenció de les Drogodependències. Telèfon: 973 224 077.

Navegant

PortalSocial.net

PortalSocial.net és una iniciativa del Departament de Benestar i Família que posa a disposició dels professionals del camp social una plataforma de serveis basada en les noves tecnologies de la informació. El soci tecnològic d'aquesta iniciativa és la Universitat Oberta de Catalunya, i també hi participen els col·legis professionals de Catalunya de Diplomats en Treball Social, d'Educadores i Educadors Socials, de Psicòlegs i de Pedagogs.

Per accedir als serveis que ofereix cal inscriure's a la pàgina inicial i emplenar un formulari. Un cop s'és usuari registrat i es disposa de la contrasenya corresponent, el portal ofereix accés a informació diversa sobre 16 àmbits professionals i a més de 3.000 pàgines d'informació. Entre els àmbits professionals, n'hi ha un sobre drogodependències. Entrant-hi s'accedeix a diferents apartats, com ara un sobre legislació, un de lectures recomanades sobre el tema o un altre d'enllaços. Des de tots ells es poden baixar en pdf la major part dels documents consultats.

Altres utilitats del portal són l'accés a cercadors de ciències socials, a fons documentals o a recursos lingüístics, entre altres. En l'apartat legislatiu, per exemple, permet accedir als DOGC dels darrers trenta dies. També ofereix la possibilitat de participar en fòrums de discussió o d'accedir a un servei de consultoria personalitzat sobre diferents àmbits de la intervenció social.

Adreça del web: <http://www.portalsocial.net>

Menció especial en els Reina Sofia per a dos programes catalans. El jurat dels Premis Reina Sofia "Contra las Drogas" que convoca la Fundació CREFAT de la Creu Roja Espanyola ha concedit en la seva darrera edició una menció especial als programes "Fem Pinya!", de l'Ajuntament de Canovelles, i "Som.nit", de Creu Roja Joventut, en la modalitat de prevenció en l'àmbit educatiu i comunitari. Més informació a: <http://www.cruzroja.es>

Escola de Tardor. Socidrogalcohol organitza amb el patrocini de la Conselleria de Benestar Social de la Generalitat Valenciana, la seva "4ª Escola de Tardor", que tindrà lloc al municipi de Sant Joan (Alacant) del 6 al 8 de novembre proper. Si hi aneu amb tren o amb avió podeu obtenir descomptes en el preu dels bitllets. Més informació a: <http://socidrogalcohol.org>

Congrés sobre tabaquisme. Del 13 al 15 de novembre se celebrarà a Saragossa el "III Congrés Nacional sobre Prevenció i Tractament del Tabaquisme", organitzat pel Comité Nacional de Prevenció del Tabaquisme. Més informació a: <http://www.cnpt.es>

Jornades a Alcorcón. Els dies 19, 20 y 21 de novembre tindran lloc a Alcorcón les "VIII Jornades sobre Prevenció de Drogodependències" que cada any organitza l'ajuntament d'aquella ciutat amb la col·laboració de l'Agència Antidroga de Madrid i del Plan Nacional sobre Drogas. El termini per presentar comunicacions acaba el 16 d'octubre (es poden sol·licitar beques a l'organització). Més informació al 91 611 59 12 o a: <http://ayto-alcorcon.es/jornadasdrogas>

Servei telemàtic d'informació i consulta sobre drogues per a joves. Servei de consulta i resposta per correu electrònic adreçat als adolescents i joves, gestionat per l'associació PDS amb el suport de la Secretaria General de Joventut i de l'ICASS. Ofereix respostes professionals a dubtes relacionats amb el tabac, l'alcohol o les altres drogues i, eventualment, derivació cap a serveis d'atenció. Per accedir-hi cal enviar un missatge a: drogues.info@pdsweb.org

Des de l'ICASS

La qualitat de vida dels usuaris dels programes de metadona inicia una sèrie de documents de suport editats pel Departament de Benestar i Família. Es tracta d'un estudi que, fent ús de metodologies quantitatives i qualitatives, es proposa conèixer les necessitats, expectatives i valoracions relacionades amb la qualitat de vida dels usuaris de programes de metadona (PMM), per contrastar-les amb la resposta dels serveis d'atenció. A més d'informació metodològica i de resultats, inclou dos apartats de conclusions i de recomanacions, on es diuen coses com ara: que la dependència no és el problema principal dels dependents dels opiàcics, sinó el deteriorament de la qualitat de vida derivada de les condicions del medi social i legal; que els canvis en el consum, derivats del tractament, poden no comportar millores en la resta d'àrees; que estar en un PMM no indica cronicitat, ni impedeix un procés d'inserció social; o que no n'hi ha prou amb administrar metadona, cal atendre també altres necessitats i facilitar processos de millora individuals.

Més informació: Ajuntament de Barcelona. Pla Municipal d'Acció sobre Drogues. Telèfon: 93 238 45 60

prevenim.dro

Edita: PDS · Promoció i Desenvolupament Social

Direcció: Antoni Duran i Jaume Llariba

Disseny: E. Bosch

Revisió lingüística, fotomecànica i impressió: Addenda

Voleu donar a conèixer un programa, un material o una notícia?

Voleu que el butlletí tracti algun tema en concret?

Voleu estar en el mailing de distribució?

FEU-NOS-HO SABER!

Prevenim.dro

Provença, 79 baixos 3a. 08029 Barcelona

Tel: 93 430 71 70 · Fax: 93 439 07 73

E-Mail: prevenim.dro@pdsweb.org · Web: <http://www.pdsweb.org>